

A. D. D. O. M.
QUESTIO HISTORICO NATURALIS,
CUI BONO

74

QUAM
BREVITER SOLUTAM,
CONSENSU EXPERIENTISS. FACULT. MEDICÆ
IN ILLUSTR. ACADEMIA UPSALIENSI,

PRÆSIDE
VIRO NOBILISSIMO ET EXPERIENTISSIMO
DN. DOCT. CAROLO
LINNÆO,

S:Æ R:Æ M:ÆTIS ARCHIATRO,
MED. ET BOT. PROFESSORE REG. ET ORD.
ACAD. IMP. N. C. MONSP. STOCKH. BEROL. TOLOS.
UPSAL. SOCIO,
AD DIEM XXI. OCTOBR. ANNI MDCCLII,
HORIS SOLITIS ANTEMERIDIANIS,
IN AUDITORIO CAROLINO MINORI.
PUBLICÆ VENTILATIONI MODESTE OFFERT
CHRISTOPHORUS GEDNER,

ELIÆ FIL.
FIERDHUNDRENSIS.

UPSALIÆ,
Excudit LAUR. MAGN. HÖJER, Reg. Acad. Typ.

4815
A

S:Æ R:Æ M:TIS
MAGNÆ FIDELI VIRO,
GUBERNATORI PROVINCIALI,
Ordinis Stellæ Borealis,
EQUITI Splendidissimo,
Perillustri atque Generosissimo
BARONI ac DOMINO,
D_N. ERICO
OXENSTIERNA,

STirps. Generosa.
Illustre. Nomen.
Conjuncta. Cum. Propriis. Meritis.
Illa. Sunt. Fulcra.
Quibus. Vera. Nobilitas. Nititur.
Hæc. Omnia.
In. TE.
Generosissime. Domine. GUBERNATOR.
Veneratur. Orbis.
Quis. Enim. Ignorat. Nobilitatem.

Canam-

RYTTMÄSTAREN

wid

Kongl. Maj:ts Lif-Regemente

til Häst,

Samt

RIDDAREN af Kongl. Swerds-Orden,

Hægvälborne BARON,

**HERR ABRAHAM
CHRISTER
MEYENDORFF
Von UXKULL.**

Hwar tar ett tacksamt sinne ord,
Hwarmed det må sin wördnad wisa,
Och all den ynnest som är spord,
Hur skal man den tilfyllest prisa?

När som jag sådant göra wil,
Mig genast ord och tankar fela:
Och fåfångt må jag biuda til
At wärdigt på klen luta spela

För

Canamque. Antiquitatem.
Nominis. OXENSTIERNIANI.
Immo. TUA. Merita.
Longe. Maxima.
Publice. Privatinque. Edita.
Quis. Est. Qui. Non. Suspicit.
Hæ. TUÆ. Dotes.
MÆCENAS. MAGNE.
Tantum. Tamen. Abest. Ut. Me. Absterreant.
Ut. Potius. Attrahant. Suadeantque.
Ut. Tirocinium. Hoc.
Ad. Pedes. TUOS. Deponere. Sustineant.
Adspicias. Illud.
Serena. Fronte.
Humillimus. Obtestor.
Nullo. Præter. Materiæ. Dignitatem.
Splendore. Coruscat.
Nisi. Illum.
Ex. TUO. Nomine.
Mutuare. Liceat. Auctori.
Qui. Est.
Et. Ad. Urnam. Erit.

GENEROSISSIMI NOMINIS
TUI

devotissimus cliens,
CHRISTOPHORUS GEDNER.

För Högwålborne Herr BARON
Har jag ett mål och ämne varit,
Til ymnigt godt, som min person
På mångahanda sätt förfarit.

Sen Himlen kallat hån min Far,
Har jag förspordt ett Faders hjerta
Hos Er, som hjelp mig delat har
Och lindrat straxt min stora smårta.

Se därför gunstbenågit an
Then Pappers-skänk jag wägar gifwa
Åt Tig Tu Dyre Hedersman,
Som skal min wördnads tekn blifwa,

Lef länge fäll, at äldrens höft
Mot Nestors årtal hinner swara;
Så önskas af ett troget bröft;
Det skal min önskan stadigt wara.

Högwålborne Herr BARONS, RYTTMÄ-
STARENS och RIDDARENS

ödmjukaste tjänare,
CHRISTOPHER GEDNER.

VIRO Plurimum Reverendo atque Clarissimo
DN. LAURENTIO
LYMAN,

Ecclesiae Hwittingensis PASTORI Fidelissimo.
PARENTI INDULGENTISSIMO.

*L*iberorum esse, sanguinis sui auctores omni obsequii atque gratiarum genere prosequi, sana ratio docuit. Si autem contingat, ut Parentum demortuorum loco, curam filiorum in se suscipiat aliquis, nullo antea sanguinis vinculo junctus; nonne illi, eadem obedientia est praestanda, eademque gratia habenda? Tu, mi Parens optime, ille es, qui hanc mei curam in Te derivari passus es, Parente meo defuncto, dum ego pauculos menses vix compleveram. Filialem obedientiam Tibi praestare me posse, facente Summo Numine, confido; at quibus verbis Tuam in me bonitatem praedicem, plane nescio. Beneficia namque Tua, Parens Indulgentissime, in me collata, tot tantaque sunt, ut a Parente naturali majora expectare nequirem. Adspicias quaeso, mi Parens, Questionem hanc breviter solutam, ut parvulum quoddam indicium, meae in Te pietatis, dum digniora referre non valeo munera. Precibus DEum O. M. fatigare nunquam desistam, velit Ille vitam Tibi largiri, longam non minus, quam felicem; quo ego, una cum Matre mea dulcissima, cognatisque omnibus, in Te praesidium & fulcrum habeamus exoptatissimum. Sum eroque ad ultimum usque anbelitum

PARENTIS INDULGENTISSIMI

Filius obsequentissimus,
CHRISTOPHORUS GEDNER.

Mi Amicissime DOMINE,

*H*istoria naturalis inter literarum hujus temporis delicias, suum merito obtinet locum: hinc est, quod ipsi Reges & Regina huic Scientiæ operam navare haud erubescant. Sed quoniam hoc studium suos etiam habet osiores, Tu, mi Domine, in te eum susceperis laborem, ut illud adversus suos obrectatores defendas; quod Opus satis scio, Te non minus eleganter conscripsisse, quam dextre defensurum esse.

Perge, mi Domine GEDNER, ut coepisti; ita fore auguror, ut hujus laboris Te non peniteat. Ego, qui Tua consuetudine non nisi nuper uti incepi, indicia Tui laboris & industriæ deprehendi plurima, adeo ut non possim non Tibi hac occasione ex animo gratulari.

AXEL OXENSTIERNA.

Min Herre!

AI then högste Skaparens allwisbet lyser i hela naturen, är en sanning, som man skulle tycka, ingen förnuftig måtte neka. Likwål wittnar erfarenheten, at the finnas, som bjuda til, om icke at neka, dock åtminstone at fördunckla then samma; Jag menar them, som ei wilja tilegna alla the ringaste skapade ting och minsta kroppar sin nytta. Men thenna theas falska och ogrundade mening wederläggen **J**, Min HERRE, nogsamti uti thetta Edert Academiska arbete, som thehos wittnar om then wackra insigt **J** redan förskafat Eder uti Naturkunnigheten. Då **J** förthensku, Min HERRE, nu wisen, at kwart och ett, ehuru litet, af the skapade tingen, ju tjénar til någon nytta; wisen **J** ock tillika, at **J**, med tiden, genom större rön, lären blifwa en witter Medlem uti vårt Samhälle, och en nyttig hjelpare för the sjuka. Far fort, Min HERRE, på then wäg, som **J** börjat, så skal Himmelen tildela Eder en mängd af att thet, som för-tjénar namn af sålt och lyckligt.

AND. SCHÖNBERG.

*Querit delirus
quod non respondet Homerus.*

§. I.

Icut tria naturæ regna in usum hominis creata sunt, quorum incolas in suas quascunque convertere utilitates ipsi concessum est; ita etiam scientia rerum in globo terraque creatarum prima est, qua mortales discere queant, unde in

posterum habeant ea, quæ ipsis necessaria sunt futura. Idque præsertim, cum absque regnis hisce naturæ, nihil habeant in globo terraque, præter elementa, quod ipsis usui esse potest. Immo omnia, quibus homo sustentatur & pinguescit, vestitur & superbit, conservatur & efflato est animo, nec non omnia, quæ dici queunt vestium pompa, splendor, divitiæ, deliciae, & necessitas, ex hisce primam nata sunt originem; sine illis enim homo esset æque

A

nudus.

nudus, ac ille est creatus atque in mundum editus. Nihilominus semper quæstio quædam communiter occurrit, quæ naturæ Curiosis objici solet, quando vulgus illos videt occupatos in objectis suis naturæque productis perscrutandis, & illa persæpe cum Myæterismo proponitur, quando scil. quæritur: CUI BONO? Quasi dicerent hi ignari, illum sane fatuuni esse, qui tractaret talem scientiam, quæ nullum promittit fructum; præcipue quando vident circa publica quædam instituta scientiam trium naturæ regnorum receptam non esse, nec ad Academias plurimas, nec inter scientias philosophicas, imo nec in Statu Ecclesiastico, nec Politico. Et, credunt hi, Scientiam hanc esse *meram quandam curiositatem*, quæ quasi ad tempus terendum oblectamento est otiosis & negligentibus. Hæc quæstio mihi, & omnibus fere illis, qui naturæ perscrutandæ operam navant, objecta est, idque tam sæpe, ut longe abhinc tædium mihi facesserit illius strepitus. Quare necessum esse putaverim, ut jam in hæc quæstione subsisterem, & responsum qualemcunque ad illam proponerem, quæ aliquando dari poterit atque objici illis, qui illam adhuc iterare haud erubescunt, ut ipsi perlegant brevissimas has pagellas, illas perpendant, indeque convincantur. Proposito ut saveas, C. L., est quod peroffiosè rogo.

§. II.

Illud genus hominum, quod sapissime nobis objiciunt quæstionem hanc triuissimam: Cui bono?
sunt

sunt plerumque & præcipue pingues Minervæ, quibus verum deest judicium in obtuso, nec exculto satis ingenio. Proponitur scilicet plerumque a bajulis & ficulneis ingeniis, ab illis tamen, quæ nunquam extra oleas vagarunt. Ad nos quod adinet, jam insolens minime reputatur operum Naturæ scrutamen, ad urbes majores, ad principes urbium & ad Academias; neque quæstio hæc proponitur a viris vere eruditis; contra vero longe frequentissima est in Provinciis remotissimis, apud bajulos & infimæ fortis homines, quibus desiderium solummodo est stomachum implendi, & qui omne id inutile ducunt, quod gulæ non inservit. Hi meditatione sua bruta animantia, quam homines ratione præditos magis repræsentant. Nec perpendunt, Creatorem omniscium omnia sapientissime in illorum usum creasse, nec meminerint, omnia illa optima esse, quæ in principio creavit Sapientissimum Numen. His, inquam, qui scientiis non sunt imbuti, nauseam excitat omne id, quod curiosum adpellari sœvit, & scrutinium naturæ quasi dementiam quandam reputant.

Ternström (*Christoph.*) cum Classe OstIndica Indiam orientalem petens, ab inurbanis quibusdam nautis fannis quotidie exceptus est, ob suam curiositatem, quasi nihil aliud hisce esset honestum, quam quod ad ventos & undas pertineret. Ut ejus itinerarium *mscr.* ostendit.

Bartschius (*Joh.*) cum Surinamum perveniret, observationes ibi in Historia naturali instituturus,

valde despectus est, quod plantas & insecta perscrutaretur. Incolæ namque ejus Regionis omnia inutilia proclamabant, quæ ad plantationes *Sacchari* & *Coffeæ* haud vergebant, ut plurimæ ejus literæ ad D. D. PRÆSIDEM indicant.

Da. Prof. *Kalm* inter barbaros homines Candenfes commorans, periculo vitæ ausus non est manifestum facere, quod plantam quandam, aut aliud naturæ objectum describeret, sed omnia clanculum experiri necessum habuit.

Da. D. *Præsidem* in Alpibus Lapponicis inter Rangiferos, Oestros legentem rangiferinos, illosque describentem, admirati sunt Lappones, irridentes hominum quendam posse occupatum esse in Muscis captandis. vid. Act. Stockh. Vol. I. p. 121. In itinere quoque Oelandico, ut spectaculum conspectus est cum sociis suis. It. Ocl. p. 85. 109.

Hoffqvist (M. D.) Cairo degeni necessum fuit cum militum stipatu urbe exire, si vellet rure describendo colligere Naturæ quoddam objectum; nihilominus tamen periculum ipsi erat, ut vulgus damnum sibi adferret, ob suam curiositatem. Ut alia reticere exempla.

III

Nos creati sumus in gloriâ Creatoris, quæ non præstatur, nisi Creatorem cognoscamus per Revelationem, aut ex Natura seu opere creationis. Ad hoc quod adinet, veretur sane, ne multi in mundum venerint, & hinc ad canicem usque per-

manferi, qui res creatas eminus tantum adspexerunt; haud aliter ac bruta animantia, quæ quidem terram vident viridem & multicolorem ex floribus, aut præterea nihil. Hoc mihi ita occurrit, quasi quis introduceretur in *Paradisum* s. hortum botanicum plantis instructissimum, ut ibi adspiceret multas illas plantarum myriades, quæ illic sunt conquisitæ per incredibilem molestiam, curam & impensam, & is solummodo videret plantas has cum foliis viridibus, floribusque diversicoloribus, ut in ipsa terra. Nam is jure meritoque hortum adspexisse, dici posset? Aut si quis introiret in *Museum* objectis naturæ, & rarissimis animantibus exoticis, in vitris, spiritu vini repletis, conservatis locupletissimum, & ille solummodo attenderet ad pellucidum illum spiritum in vitris nitidissimis, & corpus aliquod inibi pendens, videret; sed quomam illud corpus esset, non curaret; num is, qui tantam curiositatem homini tam rudi monstrare voluit, finem obtineret intentum? aut num spectator esset dignus? vix credo.

Hinc in memoriam mihi revoco, quomodo D. *Præses* auditores suos aliquando, adæquata satis similitudine, dum *Insecta* demonstraret, ad attentionem excitare vellet. Fabulam & similitudinem scilicet quandam narrabat de septem Sapientibus Græcæ, qui congregati aliquando fuerunt Athenis; & tum unusquisque illorum maxime notabile illud prodigium, quod a Creatore in orbe viderit creatum, narraret. Unus illorum tum altiora petiit, & propo-

„propofuit Aftronomorum fententiam de Stellis fixis,
 „quas fcil. omnes Soles efle crediderunt, qui Plane-
 „tas fuos haberent, qui terras conftituerent, plan-
 „tis & animalibus inftitutas. Supplicando itaque
 „a Jove contendere decreverunt, ut veniam ipfis
 „concederet Lunam adeundi, per tres duntaxat
 „dies, ut miracula ipfius ibi viderent, illaque post-
 „ea hominibus narrarent. Jupiter ipfis veniam non
 „folum non concessit, fed iuffit etiam, quod in
 „monte quodam fat alto congregarentur, ex quo
 „nubes illos in locum intentum abduceret. Socios
 „fibi adjunxerunt electiffimos, qui fe adjuvarent in
 „defcribendis, depingendisque objectis naturalibus.
 „Venerunt quoque ad Lunam, prorfus defatigati,
 „ubi Palatium optime inftitutum invenerunt, in
 „quo hofpitarentur. Poftredie, ex itinere defatiga-
 „ti, ad feram meridiem in quiete manferunt, & tum
 „adhuc debiles, fe fe recreare incipiunt epulis deli-
 „catiffimis, quæ illis jucundiffime tum fapiebant,
 „unde etiam nimis capiebantur. Per feneftras fo-
 „lum hoc die respexerunt incomparabilem hancce
 „terram, floribus pretiofiffimis ornatam, qui foli
 „obverfi valde corufeabant. Audiverunt quoque
 „infignes avium garrulorum cantus, ad feram ve-
 „fperam. Altero die mature admodum surrexe-
 „runt e lectis, ut obfervationes fuas inftituerent,
 „fed tum regionis hujus puellæ pulcerrimæ illos in-
 „vifuræ venerunt, illosque rogarunt, ut primum
 „fe refocillarent, ex delicatiffimo cibo & potu, vi-
 „resque colligerent, antequam labori molefto fe ex-
 „pone-

ponerent. Cibus hic opiparus, vīna admodum⁶⁶
 dulcia, & venustas harum virginum hospites hos⁶⁶
 Sirenum instar capiebant. Concertus musicus ele-⁶⁶
 ganter compositus sese insinuavit; Juniores saltare⁶⁶
 incipiunt, & gaudīo adfici, adeo ut tota dies in⁶⁶
 conversatione cum virginibus his tēreretur, usque⁶⁶
 dum illi, qui in contignatione inferiori habitauerunt,⁶⁶
 superioribus delicate viventibus invidi, cum stri-⁶⁶
 ctis gladiis adscenderent, æquum justumque parti-⁶⁶
 turi. Irritos hos reprimere tentabant ætate pro-⁶⁶
 vectiores, promittentes, quod postridie, antequam⁶⁶
 aliquid sibi proponerent, rem hancce formaliter⁶⁶
 in iudicium ducerent, explorarent, dijudicarent.⁶⁶
 que ad ordinem iusticiam. Quod etiam effectui da-⁶⁶
 tum est. Tertia die his hæc consideratur atque⁶⁶
 componitur, & tum accusationes, instantiæ, exce-⁶⁶
 ptiones & iudicium ipsum illos occupat per totum⁶⁶
 diem, usque dum celeris abitus edictum promul-⁶⁶
 gatur. Reversos jam hos in Græciam, tota fere⁶⁶
 Regio adiit, ut audirent mirabilia illa sibi enarra-⁶⁶
 ri, quæ in Luna instruxit Jupiter. Aliud tum non⁶⁶
 viderunt hi in hacce Regione, quam terram viri-⁶⁶
 dem, floribus mixtam, arborumque ramos avi-⁶⁶
 bus garrulis repletos; quinam vero flores, quæ-⁶⁶
 namque aves, plane ignorarunt. Unde quasi lu-⁶⁶
 dibria & indigni hospites sunt excepti.⁶⁶ Si jam ad-
 plicatio fiat fabulæ hujus, ad præsentis ævi homi-
 nes, magna sane inde resultabit similitudo. Per
 tres hosce dies indicat fabula tres nostras ætates,
 quomodo scilicet in prima s. *juventute* nimis debiles
 sinus

simus ad rite scrutandum opera Creatoris, sed illud tempus in otio luxuria & lusu conteramus. Quomodo homines in secunda s. *virili* ætate occupati sint in sede figenda, in nubendo, in liberis educandis, inque opibus comparandis ad familiam sustentandam; & tandem tertia s. *ætate ingravescente*, quando opes quasdam comparaverunt, quomodo litibus & processibus, possessiones suas tangentibus, accumulentur; atque sic illud sæpe per totam vitam minime considerant mortales; ad quod Creator sapientissimus illos destinavit, & quare in mundum introducti sint.

§. IV.

In corporum naturalium scrutamine, vulgus adeo non admiratur maxima animalia, arbores & plantas, mineralia & metalla; sed quam primum cognoscit aliquem minima corpora perscrutantem, ut insecta & Conchylia, gramina & muscos, particulas terreas & petrificata, illud quasi inutilem curiositatem respiciunt. Et quando vident quendam cupidum rerum naturalium exterarum regionum, quæ apud nos non inveniuntur, illorum admiratio geminatur, & se duplicem nobis opponere gladium opinantur; Cum scil. non tantum præsentia inquiramus objecta, quæ nobis minus sunt utilia, sed etiam absentia, quæ assequi vix valemus. Credunt namque illa omnino posse derelinqui, & hæc illis tantum usui esse, qui illa possident. Ut itaque clariorem conceptum harmoniæ & utilitatis harum re-

rum assequamur, necessum esse puto, communia magis percurrere, ut quisque inde elicere queat in ceteris objectis utilitatem Historiæ Naturalis.

§. V.

Omnia corpora vel in *alimentum*, vel in *medicinam* creata esse arbitrati sunt veteres, adeo ut circa utilitatem corporum naturalium semper quaeretur, num utilia essent esu, vel num morbum quendam profligarent, vel etiam, quot virtutibus medicis hoc vel illud gauderet? Et si quædam planta aut animal quoddam ad hæc prædicamenta referri nequiret, illud ut inutile linquebatur. Verum quidem est, utilitatem quandam immediatam sat multorum corporum nobis adhuc esse ignotam, mediate tamen omnia nobis esse longe utilissima merito suspicamur. Fœnum, quod tempore æstivo conquirunt homines, ventriculo humano immediate usui quidem non est, sed mediate est illud res maximi ponderis, ut alimentum pecorum, quo illa postea immediate nobis profint. *Aphides minimi*, ramis arborum & plantarum insidentes, nobis quidem minime utiles judicantur, sed illi devorantur ab larvis *Muscarum*, *Coccinellarum*, *Hemerobiorum* &c. quæ nec nobis usui esse videntur, ast hæc in alimentum cedunt *Passeribus insectivoris*, qui non tantum cantu suo suavissimo nos delectant, verum etiam esca nobis sunt delicatissima. URTICA est planta, quæ a quadrupede quodam domestico vix editur (Iter. Scan. p. 15), Naturæ tamen Conditor illi plura imposuit Insecta alenda, quam ceteris her-

tis fere omnibus. e. g. *Papiliones*, Faun. Svec. 775, 776, 777. *Phalenas*, 815, 821, 833, 855, 872. *Curculionem*, 459. *Cimicem*, 653. *Chermetem*, 702. &c. quæ omnia illam totaliter exedunt, & hæc dein avibus insectivoris esca sunt, quæ ex *Urtica* immediate se sustentare nequirent. *Vermes minimi aquatici*, illique haud pauci, a majoribus deglutiuntur, majores illi cibus sunt Piscibus & Avibus aquaticis, illique nobis; præter hoc, quod ex his plumas habeamus molles & calefacientes, quibus corpora nostra fovere novinius contra externas quasvis injurias. Dies prius, quam exempla mihi deficerent, si enumerarem immediatas omnes utilitates, quæ mortalibus contingunt ex animalibus atque plantis contemptissimis, ut vulgo putatur.

§. VI.

CONCHYLIA, quæ a curiosis naturæ scrutatoribus in Musea rerum naturalium colliguntur, una cum *Coralliis* longe diversarum specierum, multi ut vanam curiositatem æstimant, quasi nec ad alimentum, nec ad medicinam inservientia; sed si hæc non videres, quam infinite multa ex operibus Creatoris vere heroïcis tum tibi essent incognita? Quisnam sana mente præditus in admirationem non rapitur maximam, quando viderit Naturæ Opificem tam innumera abscondisse objecta in abyflo maris, illaque maxime mirabili colore, figura & mechanismo constructa, adeo ut ne unicum quidem somnari valeret homo, nisi illa adspicere licitum esset? Si introieris in Palatium quoddam regium, ibique

que adspexeris parietes omnes pretiosissimis speculis, tapetziis, picturis, sculpturis aliisque ornamentis ornatos, nonne admiratione & oblectamento captus inde fueris? Eodem modo etiam globi hujus pulcritudinem intueri debemus. Tempus & charta non permittunt, ut unum quodvis conchylium jam describam, unum duntaxat exempli loco adferre lubet, scilicet: *CYPRÆA marginata nodosa*. Rumpf. t. 39. f. C. Argenville. t. 21. f. K. Petiv. gaz. 97. T. 8. est parvum conchylium, nucis corylini instar, quod in Insulis Maldivis a fœminis plerumque colligitur, dum scil. vadando ad littora maris illud solícite quærunt, illudque adeo copiose conquirunt, ut triginta imo quadraginta naves inde quotannis ad Americam, Bengalam & Siam, hocce conchylío repletæ, transportentur, adeo ut in locis nominatis magna palatia his conchis impleta inveniantur, utque res pretiosissimæ conserventur. Hoc namque conchylium ibi sicut nummi aurei & argentei apud nos valet, illoque omnia sunt venalia, imo homines, qui ad servitutem emuntur, eodem solvuntur. Ut reticeam, quod alia conchylia apud alias gentes usui sint uti cornua in sacrificiis, alia ut vasa pro lavacris, alia ut pocula, alia ut thecæ, aliaque loco artificiorum sculptilium, quæ longe superant ingeniosa artificum opera.

PETRIFICATA, quæ adeo innumeræ deprehenduntur, specie, structura atque varietate diversæ, a naturæ curiosis effodiuntur; an hæc etiam sunt vanæ curiositates? non credo. Observamus enim

in montibus nostris Animalia, Conchylia, Conchas Coralliaque rarissima atque in lapidibus balsamo veluti infecta, quæ jam in tota Europa frustra quæsi-
veris viva. Illa solum, occasionem tibi subministrare queunt, aliis tacentibus, in prisca tempora retrospiciendi, ac formam terræ antiquam, ejus incrementum & metamorphosin considerandi. Est hoc argumentum sat amplum, quod totum quoddam requirit volumen ad sui explicationem.

Utilitas *Ferarum* & *Avium Rapacum*, quæ economiæ nostræ privatæ multum nocent, haud plane nulla est, quæ tum primum a nobis observaretur, si apud nos extirparentur; tum namque illas libenter redimeremus magnis pecuniarum summis. Quando parva illa *Cornix* e Virginia expulsa esset, idque sumtu multarum auri tonnarum, incolæ ejus Regionis illam libenter redimere voluerunt duplo pretio, ut nobis narravit D. Profess. Kalm. Et *Vultures* in Cairo, urbe Ægypti, præmium quotannis consequuntur, ut ibi maneant, sicut B. Doct. Hasselqvist descripsit in Actis Soc. Reg. Scient. Stockh. 1751. p. 196. seqq. Hæ feræ omnes orbem a cadaveribus imundant, ut saluber & nitidus evadat, illæque proportionem debitam servant inter Animalia, ne unum genus omnia exedat.

Putat vulgus, & forte dicere audent illi, qui supra vulgum saperent: *Muscos* & *Muscas legat, cui aliud non suppetit negotium.* Quasi significatum vel-
lent, indagacionem plantarum minimarum, minimorumque insectorum homini rationali minus esse
neces-

necessariam. Ad Muscos & plantas minores quod adinet, concedo quidem, auctoritatem illa reliquisse fere intracta ad finem seculi proxime præterlapsi, ast vero fere complevisse Muscorum Historiam per *Dillenium*, intra dimidium hocce seculum. *C. Bauhinus* perpaucos muscos sibi notos habebat, *Dillenius* vero sexcentos. Hic indefesso labore difficilissimam & numerosissimam provinciam Historiæ Naturalis expedit; sed: *Cui bono?* communiter quæritur. In me quidem jam non suscipio, demonstrationem utilitatis musci cujuscunque plane diversæ, licet Deus O. M. & natura nihil frustra creaverit. Posteris tamen tot inventuros fore utilitates ex muscis auctoror, quot ex reliquis vegetabilibus. Idque illis inductus rationibus, quod nos, post cognitam jam Muscorum Scientiam, plurima nacti simus experimenta, unde illorum utilitatem hauriamus: en autem pauca:

Sphagnum profundas paludes implet uligine, & efficit, ut illæ olim evadant lætissima prata, quæ prius erant stagna profunda. Ex hoc etiam spatia inter cespites paludum implentur, ut vim ejus medicam Repellentem reticeam. Nunc etiam loco ligni in foco usurpatur in multis provinciis; & Metallicolis hodie receptum apud nos est, ut illud in carbones ope ignis convertant, in officinis suis metallicis.

Fontinalis contra indolem omnium muscorum, in foco utilis est ad parietes a vi ignis liberandos. Itin. Scan. p. 20.

Polytrichum Fl. Sv. 868. Lapponi est lectus in desertis sat commodus; Illud acrimoniam urinæ ab infantibus illius tollit, dum illis substernitur in cunis. Act. Stockh 1740 p. 421. Illud plurimas nostras progignit cespites; illudque usurpat Ursus in hiematione sua.

Lycopodium usurpatur ad storeas in pavimento conficiendas. Quædam ejus species, scil. Fl. Sv. 860 fulvo ringit colore. Alia ejus species scil. 857. pellit pediculos de pecoribus, & fortiter purgat. Itin. Oel. p. 28.

Mnium 913. fontes frigidos commonstrat.

Hypnum 872. terram tegit in umbrosis locis, ubi nullæ aliæ crescere possunt plantæ. It. W G. p. 114.

Hypnum 873. usurpatur ad rimas parietum obstruendas.

Hypna & *Brya* omnia terram operiunt, ut semper vireseat, nec nuda existat, ut in Fagorum lucis, & in India utraque. Illa conservant minima plantarum semina per hyemem; operiunt radices plantarum, ne per hyemem frigescant; & hortulani illa tempore autumnali colligunt, ut inde plantas suas a frigore conservent; ab avibus leguntur ad nidos extruendos; crescunt præterea in terra omnium sterilissima, tandem putrescunt, subitus contabescendo, atque sic fundamentum sternunt primæ fertilitatis terræ.

Bryum 893. investit scopulos in Alpibus frigidissimis.

Bryum 903. siccitatem & humiditatem aëris monstret.

Bryo-

Bryorum quædam species alpes tegunt, aliæ paludes, quædam in pratis humidis utiles sunt, quædam nuda investiunt arva, lapides quædam & rupes operiunt, quædam truncos & caudices; & hæc omnes hyemis vehementiam ferunt, quando plurima alia pallent vegetabilia.

§. VII.

Ad LICHENES quod adtinet, nec illi minoris sunt usus, illorum namque diversi pulcre tingunt. e. g. *Roccella* pretiosissimum Rubrum dat colorem, (Act. Soc. Reg. Scient. 1742. p. 21.) cujus succedaneum est *Lichen. Fl. Sv. 942.* Præterea *Lichenes 947. 949,* ceteri, rubrum etiam præstant colorem; & Luteus color obtinetur ex *Lichenibus 963. 967. 990. &c.* Nullum certe est dubium quin plurimi colores ex hisce Algis inveniri queant successu temporis.

Si respiciamus *Lichenum* vim agendi interne in corpora hominum, sane non illa est vana. Namque *Lichen. Fl. Sv. 990.* maximum est venenum Lupis. It. Scan. p. 40. *Lichen 996.* usui est in tussi convulsiva. *Lichen 984.* in exulcerationibus cutis. *Lichen 947.* in Hæmorrhagiis sistendis. *Lichen 963.* in Aphthis & contra Vermes. *Lichen 961.* in Hydrophobia & Rabie. *Lichen 960.* in Ictero. *Lichen 979.* in Phthisi curanda usum præstare novimus. Usus reliquus *Lichenum* Oeconomicus nec plane temerarius est, Scilicet *Lichen 980.* dat alimentum Rangiferis lautissimum; ex quibus tota quanta Oeconomia Lapponum dependet, & unde multa millia hominum sustentantur. Hicce *Lichen* loco sceni reliquis quoque pecoribus datur a popu-

populis Norrlandicis. Aët. Soc. Reg. Sc. 1742. p. 153. Caprarum deliciae etiam *Lichenis* quaedam species sunt. Silvæ sterilissimæ, ubi nullæ aliæ crescere possunt plantæ, nobis præbent *Lichenem Fl. Sv. 959.* qui tempore famis in panem, pulmentumque converti potest. Aët. Soc. Reg. Sc. 1742. p. 154. *Lichen 954.* in pulverem crinium (poudre) contunditur. *Lichen 969.* in aterrimum pigmentum (roufche) converti potest. *Lichenes minimi, leprosi* dicti, nudas tegunt rupes, illas reddunt jucundas, & atræ humi prima sunt origo, & consequenter primus gradus vegetationis. Ecquis itaque dicere posset horum cognitionem esse inutilem?

FUNGI neque sunt vegetabilia plane contemnenda. Scilicet: quidam fungus semper in Amputationibus & Hæmorrhagiis usurpatur, & alius quidam in Hæmorrhagia arteriarum tanti nuper æstimatus est, ut inventor hujus remedii præmium inde reportaret. *Tubera & Phalli* juscula reddunt delicata, & communiter in mensis Magnatum adhibentur. Multi fungi a Muscovitis & aliarum nationum incolis eduntur, at multi illorum venena sunt lethalissima homini, adeo ut heic errores in sciencia non sint committendi, periculo vitæ. Quidam *Fungus muscæ* tutissime pellit, scil. *Agaricus 1076.* Idemque est inter tutissima media, hucusque detecta, Cimices domesticas necandi (*it. scan. 430.*) Atque sic horum noticia hominibus summe est necessaria.

§. VIII.

Nec GRAMINA vilioris sunt pretii, quæ præcipuum dant alimentum & scænum pecoribus.

Phalaris Fl. Sv. 48. ad testā tegenda infervit.

Alopecurus 52. est optimum gramen, quod feri potest in pratis depressioribus. It. Oel. p. 156.

Aira 63. prata reddit admodum fertilia in Regione Cuprimontana. Act. Soc. R. S. 1742. p. 30.

Poa 73. est maximum & utilissimum gramen ad ripas & flumina. It. W Goth. 44.

Poa 77. est pabulum frequentissimum in nostra plaga.

Festuca 90. Gramen Mannæ, nobis dat grata illa grana mannæcea, in alimentum salubre.

Festuca 95. Oves nostras reddit pingvissimas.

Lolium 103. est gramen optimum pro sceno in montibus cretæceis.

Elymus 106. & *Arundo 102.* arenam volatilem compelescunt in desertis maritimis.

Semina minima Graminum volatilibus avibus alimento sunt. Gramina præterea splendidissimum colorem terræ conciliant, & omnia spatia inter herbas vacua implent, adeo ut terra non modo pulchrior reddatur, sed etiam magis sufficiens alimentum præbeat animantibus phytivoris, quæ nobis in alimentum postea cedunt. Summus Naturæ Conditor certas graminum species singulis adsignavit terræ speciebus, quas Oeconomus necessario cognoscere debet, si cum fructu œconomiam instituere cupiat. Præterea certa gramina a certis animantibus eduntur, a certis vero linquuntur, adeo ut sine hæc notitia errores in operibus suis evitare vix possit. It. scan.

§. IX.

Quicumque cum fructu agriculturam exercere cupit, ille certe nosse debet omnia VEGETABILIA, & scire quanam illorum species optime crescit in quacunq; terra; alias scilicet ferere debet in locis apertis, alias in umbrosis, in aridis alias, alias in humidis, alias in arenosis, in argillosis alias atque in humo atra, aliasque in uliginosis, in aquosis alias; in lacubus aliæ sunt ferendæ species, aliæ in Alpibus. Sterilissimi atque vacui illi Campi montosi (Alvarn) Oelandiæ, it. Oel. p. 206. longe abhinc confiti fuerunt *Croco*, unde incolæ haud parum fructus haberent, si croci plantæ naturam noverant. *Alpes* nostræ plus centum milliaria longe in hunc usque diem minime fuerant deserta, si industrii nostri Oeconomi, qui tempore proxime præterlapso œconomiam apud nos excolere cœperant, intellexerant in & circa illos utilia plantare vegetabilia, quæ in Oeconomia & Medicina usum præstare possent; sique noverant, quanam arbores & herbæ utiles crescant in Alpibus exterorum, e. g. Helveticis, Sibiricis, Pyrenæis, Vallicis, ceteris, unde semina colligere deberent & huc adferre. Ripæ nostræ lacustres alias vix producunt herbas, quam *Juncos*, *Scirpos*, *Equiseta*, *Nymphaeas*, *Potamogetones*, *Arundines* &c., ubi tamen magnus numerus plantarum esu commodarum feri possent, ut *Zizania canadensis*, *Trapa*, aliæ.

Unaquæque Provincia suas habet plantas, quæ frumenta suffocant, & agros impuros atque maceratos reddunt. (It. Scanic. 421.) Libri nostri œconomi

mici repleti sunt inventis terram faciliter & instrumentis adæquatis resolvendi, ad semina excipienda; at illorum notitia non sufficit, quamdiu noxias agris herbas non respicit agricola, quarum indoli unaquæque agricultura adaptari debet. Hinc etiam necessitas Historiæ naturalis elucet.

§. X.

Præterea Oeconoמוo necessum est nosse, cujusque vegetabilis durationem tam in agris, quam in pratis excolendis; an scil. planta sit *perennis*, an *annua*, an *biennis*? Qui cupit scire plantarum nostrarum usum in œconomia, & quam paucæ adhuc ullum habeant usum detectum, evolvat velim *Floram œconomicam*, sub Præsidio N. D. Præsidis ventilatam.

Videmus quanta hominum turba, annonæ caritate sese insinuantem, fame adfligatur, morbis laboret, imo etiam moriatur interdum; eam solum ob causam, quod plantas haud noverint esculentas, cum tamen in nostra Patria tanta crescat copia *Plantarum esculentarum*, quas D. Hiorth. Wermel. sub præsidio N. D. Præsidis jamjam notas fecit, & illustrissimus Regni Senator Generos. D. Bar. *Löwenhielm* vernacula lingua edidit.

Mirum multis obvenit, quod naturæ curiosi plantas curent exoticas; sed non perpendunt hi, quod plurima frumentorum genera, Radices, Legumina, Fructus, Aceraria, & arborum genera, quæ nos, nostræ sustentationis ergo & alimenti, tupellectilium atque vestimentorum causa, atque in ornamentum & delicias plantamus, exotica esse ve-

getabilis. En magnam plantarum copiam ad hortos nostros annis proxime præterlapsis advectam ex ultima Siberia, quæ illis ornamento sunt, & novam quasi vitam conciliant: ut *Delphinia*, *Aconitum*, *Adonis*, *Orobus*, *Heracleum*, *Helysarum*, *Astragalus*, *Oibonna*, *Cnicus*, *Centaurea*, *Aquilegia*, *Dracocephala*, *Veronicæ*, *Claytonia*, *Linum*, *Hyacinthus*, *Lilium*, *Allia*, *Silene*, *Papaver*, *Nepeta*, *Phlomis*, *Scutellaria*, *Hyssopus*, *Bunias*, *Astragali*, *Hypericum*, *Sonchus*, *Serratula*, &c. Imo ex hac Provincia habemus *Robinias* & *Loniceram*, sepes vias constituentes aptissimas, *Urticam* quoque *Sibiricam*, faccis conficiendis sat aptam. Si magis sufficientem haberemus notitiam plantarum, tam in Alpibus meridionalibus crescentium, quam in Asia boreali & America, longe plura adhuc & utiliora inde consequeremur experimenta.

Ad conservationem silvarum patriæ, sepes vivæ instrui deberent; ad quem usum utilia sunt multa arborum genera, ut: *Ribes*, *Prunus spinosa*, *Rhamnus*, *Cratægus*, *Hippophaë*, *Alnus*, *Salices*, dum scil. quævis in suo loco natali plantantur.

§. XI.

Medicamenta maxime heroica & aromata optima habemus nos ex Provinciis meridionalibus; & si plantarum quidam gnari non exstitissent, illa sane oblita adhuc fuissent, ut verum illud *Lignum Colubrinum* diu erat. Cui bono fuisset, si noverimus *Radicem Senegam* specificam fuisse contra morsus Serpentum, nisi Botanici plantam nosset? & quis unquam

quam somnari posset, de eodem usu *Polygale* nostræ? Cui bono fuisset, si D. Prof. KALM vidisset radicem *Gei* & Herbam *Monardæ* adhiberi contra febres intermittentes, & radicem *Lobelie*, *Ceanothum* atque *Diervillam* contra Luem veneream, si nos *Geum* nostrum haud nossemus, & *Ceanothum*, *Diervillam*, atque *Monardam* plantare ignorassemus? Vel etiam, quem in finem nos profecti essemus trans Oceanum ad *Lobeliam americanam* consequendam, si ignotum fuisset, illam esse ex genere nostræ *Lobelie*? Europæi magna pecuniæ impensa *Moxam* ex China, *Scrophulariam* ex Brasilia, atque *Jackaschapuck* ex America boreali emerunt, usque dum illas domi crescere notum fieret.

§. XII.

Est quasi catena quædam rerum creatarum, secundum quam omnia ordine quasi creata videntur, & unum tantilla distat differentia ab altero, ut, si retam incidamus viam, limites vix reperiamus inter res creatas; quod nullus tam accurate observat, quam ille, cui pleræque notæ sunt species. Ecquis non videt, quod maxima differentia sit *Jaxam* inter & *Simiam*? Sed si intermedia omnia proponantur, difficile sane foret, limites illos inter constituere. *Polypi* namque & *Musci* Regnum animale conjungunt cum Vegetabili; *Corallia* Regnum Animale, Vegetabile & Lapideum connectunt.

Hinc nostri ævi Botanici in eo imprimis fuere occupati, ut *Classes plantarum Naturales* eruerent, quod sane est res maximi momenti, majorisque indagati-

daginis. Sed quum adhuc detecta vegetabilia huic rei non sufficient; scientia hæc adhuc compleri non potuit. Botanicis itaque incumbit, plantas exoticas diligenter sibi reddere cognitatas, ut scopum intentum adtingant. Si Botanici noscent omnes *Columniferas* (ord. nat. 34.) præter *Hibiscum moscheuzum Hort. Ups. sp. 1*, *Turneram* nunquam referre potuissent ad hunc ordinem; sed cum Hibiscus ille nominatus inspiceretur, connexuit ille *Turneras* cum *Columniferis* floribus.

Ubi jam constitutæ sunt Classes Naturales, ibi invenimus Vegetabilia adeo esse cognata invicem, ut illa vix valeamus distingvere, ut in *Umbellatis*, *Siliquosis*, *Leguminosis*, *Compositis* &c. Hæc namque pleraque in Europa crescunt, unde optime sunt notæ & detectæ. Qui plantas haud multas sibi cognitatas habet, tam faciles, quam in sufficientes nobis sinit Characteres, quibus Scientia nostra non excolitur, sed potius confunditur; adeo ut Methodus naturalis ultimum sit quæsitum Scientiæ Systematicæ, sine qua omnia nobis fere sunt instar chaos; & si scientia corrui Vegetabilium, omnis quoque corrui usus, quem ex illis expiscari potuerunt Scientiæ naturalis Doctores, in humani generis commoda. Verum quidem est, vegetabilia agere in Corpus Humanum secundum odorem & saporem, sed non hoc sufficit, nisi Ordines plantarum naturales noverimus; at illis cognitatis, atque viribus quorundam vegetabilium præterea notis, tuus certe procedere possum in Praxi Medica, alioquin peri-

periculosissima. Sequitur hinc, quod, progressus quosdam insignes in hac scientia facere cupiens, illas quoque plantas sibi notas habeat, quorum usum quendam statim non invenit, atque sic minimas quidem præterire non licet. E. g. Nemo verum judicium tulit de *Cascarilla*, qui ordinem ipsius naturalem non noverit. Nullus Medicus odorari potuisset *Polygalam* nostram utilem fuisse in morfu Serpentem atque febribus inflammatoriis, nisi principia botanica, his innixa, illud svasissent. Nemo adhuc in animo habuit, ut *Mitreola americana* experiretur contra morsus serpentum, quod tamen, licet illam crescentem adhuc non vidimus, tuto concludere possumus ex *Ophiorrhiza asiatica*, seu vero *Ligno Colubrino*. Cum Botanici *Turneram* nuper nominatam quidem nossent, sed ad quamnam Classẽ naturalem referenda esset, adhuc ignorassent, nemo unquam vim ejus conjectare poterat; jam vero, cum novimus illam esse *Columniferam* (ord. nat. 34.), sine experimento asserere possumus, illam esse *Emollientem*.

Certe, sine hac noticia, Materia Medica adhuc æque esset incerta, ac apud veteres, cum tamen illa hominibus tam est necessaria, quam vita illorum ipsis est carissima.

§. XIII.

Animantibus majoribus laudem suam debitam relinquimus. At minima illa INSECTA frustra, vel in afflictionem hominis potius, quam usum, creata esse, sunt, qui credunt. Esto quoque, quod nobis

bis fiat incommodo, nonne itaque omnis illorum pensitatio a nobis, ut vana, est derelinquenda? Minime; sed potius sufficientia media in illorum expulsionem sunt excogitanda, ne nos, & nobis necessaria, omnino devastent. Hoc vero adsequi nequimus, nisi illorum naturam cognitam habeamus, illa vero cognita, remedia illis facilius excogitantur. Insectorum utilitas a Cubiculario Regio, Nob. Dn. *Carolo de Geer* satis exposita est in *Oratione, quam habuit in Academia Scient. Holmensi.* Alius quidam commilitonum meorum in se suscepit, ut nobis demonstraret, quantum damni Insecta communiter nobis adferant. Et alius quidam in eo jam est occupatus, ut nobis significet, quænam Insectorum species jus civitatis obtinuerint in quovis vegetabili. Adeoque non opus est, ut illorum damnum, quod fere incredibile est, exponam ego. Tribus solummodo verbis significatum volo, quod illis factis nos opponere valeamus nunquam, nisi illis ipsis, ut mediis, uti fuerimus. Sicut enim *Canibus*, aliisque *Feris* utimur in *Cervis*, *Apris*, *Leporibus*, aliisque Animalibus expugnandis, quæ nobis damnum adferunt in agris & pratis; aut sicut *Falcones* instrui possunt ad *Ardeas*, *Alaudas*, aliasque Aves debellandas; ita etiam feris inter Insecta uti deberemus in reliquis hisce animaleculis extinguendis.

Cimices domesticos e domibus expellere vix unquam valebimus, antequam alia insecta, illos exedentia in domum intromittamus. e. g. *Cimices rostro incurvo* &c. **CULICES & Muscas**, quæ in domibus

mibus afflictioni nobis sunt, facilius non expellimus, quam si introducamus *Libellulas*, quæ illas citissime exedunt, ut Accipitres capiunt Gallinas. Invenimus sæpissime maximas arbores devastatas esse omnino quod ad folia ab *Erucis Phalenarum*, &c. quando vero illas quærimus, omnes devoratas cognoscimus a *Carabis* majoribus, *Sycophantis* dictis, unde discamus, nullum dari fortius remedium in hortis nostris, ubi folia, flores atque fructus Arborum, quam sæpissime quovis anno spoliantur ab *Erucis Phalenarum*, quam *Carabos* colligere, illosque conservare, usque dum ova sua posuerint, & tum ova illorum deponere ad radices arborum in ligno putrido, dum hi exclusi, cito arbores mundarent ab hospibus his inhospitatis.

§. XIV.

Porro, si aliam ob causam ad res creatas animalium adtendere nolimus, illud sane in Gloriam Summi Creatoris facere certe debemus; cum scilicet in unaquaque planta, unoquoque insecto singulare aliquod observaturi simus artificium, quod in aliis non invenimus corporibus. Et, hic cum illis comparatis, invenimus, quod hoc casu quodam factum non sit, sed in finem certum atque determinatum, certamque ob causam, quæ vel propagationi plantæ aut animalis inservit, vel conservationi, vel ratione cognatorum illorum. Invenimus quomodo plantæ contra elementorum injurias, atque devastaciones animalium conservatæ sint; quomodo unumquodvis animal præsidio quodam gaudeat,

deat, quo se a reliquorum devastationibus tueri queat; adeo ut *nihil possit perire ex his, quæ creata sunt.*

Tandem quoque ex contemplatione rerum creatarum, visuri sumus, quod omnia creata, ad nostram utilia sint necessitatem, licet non immEDIATE, sed sæpe per secundum & tertium. Imo ita, ut, quod maxime nobis nocere putamus, sæpe plurimum nobis expediat. Absque his vita nostra longe nobis foret difficillima, adeo ut, si Cardui & Spinæ non crescerent, terra nostra multo esset sterilior. Ne minima quidem contemnere debemus, sed illa oculis inspicere armatis, animadvertemus namque tum, quantam artem Summus rerum Stator impenderit illis.

Qui *Jungermanniam* quandam contemplari vult microscopio, confiteatur necesse est, se videre maxime stupendum atque admirandum phænomenon. Multi myriades hominum Pane secalino sustentati sunt, sed vix unus centies millium *Secale* vidit crescens, cum glumis suis, armatis modo prorsus stupendo. Tu, qui hoc videre cupis, inspicias, quæso, ejusmodi spicam Microscopio.

Dies prius, quam materia mihi deficeret, si mare hoc amplissimum transfretare conarer. Finis itaque rerum creatarum hic esto; quod quædam Medicina homini sint, quædam alimentum, quædam in œconomia sint utilia, quænam in finem abeant intermedium. Alia Vegetabilia terram præparant, alia operiunt magis sensibilia, præter hoc, quod

quod alia terram viridi & pulcherrimo tapete, illo-
 que perenni, investiant, aliaque lucos constituent,
 in quibus refrigerationem habeamus, alia glo-
 bum nostrum ornant floribus suis elegantissimis,
 qui odorem spargunt suavissimum. Omnia deni-
 que satis superque demonstrant Creatoris Sapien-
 tissimi omniscientiam, qui nihil frustra creavit, sed
 omnia artificiosissime instruxit, adeo ut ars nostra,
 licet maxima, ne minimum quidem imitari queat.
 Hoc itaque inconsideratum si relinqueremus, idem
 sane fuisset ac si gemmas suisbus projiceret Natura.

Qui cum mycterismo a me quæris, *Cui bo-
 no* lapis, planta, aut animal quoddam sit, te ro-
 gatum volo, ut animo evigiles, dum vivis in
 mundo, & aperias oculos. Hæc omnia opus
 quoddam humanum non sunt, sed ipsius Creato-
 ris sapientissimi artificium, qui & te & me creavit.
 Instruxit Ille in globo nostro œconomiam prorsus
 admirandam ex infinite multis corporibus, illisque
 maxime necessariis, quæ similitudinem quandam
 præ se ferunt, ut omnia catenæ instar sese invicem
 excipiant. Sicut eniam in privata nostra œconomia
 nec aratrum, nec sepes, nec sterquilinum ad vi-
 ctum & medicinam apta sunt, sua tamen utilitate
 gaudent maxima; ita etiam in œconomia naturæ
 multa sunt comparata, quæ licet immediate usui
 esse nequeant, attamen inmediate maximam adfe-
 runt utilitatem. Homines suam œconomiam inter
 maxima numerant inventa, quæ excogitare potue-
 runt; ast consideres jam velim, quam admiranda

fit œconomia ab ipso Ente sapientissimo instituta, Vides, mi Lector, mihi que concedas, necesse est, juxta effatum omnium Theologorum & Philosophorum, omnia esse creata in usum hominis, hominem autem in gloriam Creatoris, quæ manifestatur ex opere creationis; credisne jam, aliquod posse esse inuile, licet omnia ut esca aut medicina non sint? Creator mundum ita instruxit, ut homo ubique miracula, Illius manu facta, adspiciat, terramque mille modis variantem intueatur, quo nova objecta semper ejus curiositati oblectamento sint, ne magis trita tædium ipsi facebant: quemadmodum nobili cuidam viro, at minus curioso, in Europa australiore non ita pridem, qui dixit: *Tædet me hujus diuturnioris adspæctus*; quo ipso momento, plumbo ex bombardâ exploso, vitam sibi ademit. Quædam rerum creatarum saporem tuum delectant adficiuntque, quædam Odorem, Visum alia, alia Auditum, aliaque alios sensus. Atque sic nihil est nullius plane usus. Scientia illa, quæ te occupatum reddit in characteribus rerum naturalium eruendis, & illas diversis nominibus nominandis, minus necessaria & utilis tibi videtur; ast scias, quæso, primum gradum sapientiæ esse res ipsas nosse, & sine illo gradu longe vix procedes in nobilissima hac scientia. Sicut literas alphabeticas nosse, illas in syllabas conjungere, dictionesque intelligere, non est solida quædam eruditio, summe tamen necessaria est, si doctus evadere cupias; ita quoque characteres & nomina rerum usum, quo carere nequis præ-

praestant in Historia naturali rite addiscenda. Inve-
nimus plurimas curiositates partim, partim utilita-
tes in peregrinatorum diariis, de his vel illis anima-
libus, plantis & lapidibus, eorum autem observatio-
nes nulli usui nobis esse queunt, quamdiu corpo-
ra illa ad distinctas species referre ignoramus, ut il-
las Systemati inferere queamus, & sciamus tum,
quod ista curiositas huic vel illi objecto competat,
quando illud videre nobis contingit.

§. XV.

Si jam homo creatus est in laudem sui Creatoris;
si Summum Numen sese patefecit hominibus
per revelationem, atque per res creatas; si omnes
res creatæ, singulari quodam constant mechanismo,
prorsus admirando; si denique omnia creata sunt
in usum hominis, adeo ut nihil habeat sibi utile in
globo terraqueo, exceptis elementis, præter res na-
turales; tum eadem sane ratione quæri potest; *cui*
bono res quædam alia creata est, ac *cui bono* est ho-
mo? Quia Sapientissimus ille Conditor nihil nisi in
certum finem seu *cuidam bono* creavit. Ignorantia
facit, ut sæpe nesciamus, ad quodnam utilis sit res
quædam; sed ideo impium sane est dicere, o-
pera Creatoris esse inutilia; quum *omnia*
bona sunt, quæ creavit, Gen. I: 31.

TANTUM.

D: NO RESPONDENTI,

Fratri suo dilectissimo.

Vere ac nervose ad propositas respondere
 quæstiones, evidentius merito habetur do-
 cumentum, non minus pulcherrima eruditio-
 nis, quam ingenii felicioris. Tu, Frater Di-
 lectissime heic solvendam Tibi sumpsisti qua-
 sitionem, sæpius a pluribus motam: id vero
 eo fecisti successu, ut hæc opera facile prodar,
 Te, eleganter satis, harum dotium utraque
 esse ornatum. Ineptus cum ego laudis Tuae
 sim præco, illud negotium aliis relinquam; hæc
 tantum occasione, summa cum voluptate te-
 status, mihi, tanquam Fratri, longe lætissi-
 mum esse videre, Te pulcherrimo nisu ad al-
 tiora tendere: uti etiam pari affectu prospera
 Tibi ☽ felicia quævis in posterum apprecor.

Ita
 applaudere voluit
 JOHANNES LYMAN.